Motion

1976/77: 974

av herr Werner m. fl.
om jordbrukspolitiken

Under en lång följd av år har antalet jordbrukare liksom den odlade jorden minskat. Förbuskningen präglar stora regioner. Den odlade jorden växer igen. I viss mån har denna utveckling dämpats, men de grundläggande problemen kvarstår.

Mer än en tredjedel av den odlade arealen har lagts ner sedan 1930. Antalet brukningsenheter minskade under 1950-talet med i genomsnitt 5 000 enheter årligen och ännu mer under 1960-talet.

I årets budgetproposition heter det:

Lantbruket genomgick en mycket snabb strukturomvandling under 1960-talet. Utvecklingen kännetecknades av en betydande minskning av antalet sysselsatta. Även antalet företag, den odlade arealen och antalet kor minskade. Däremot ökade bruttoinvesteringarna samtidigt som produktionsvolymen förblev i stort sett oförändrad.

Minskningen av åkerarealen har i stort upphört. Den totala arealen uppgick 1975 till ca 3 milj. ha. Mellan åren 1973 och 1974 ökade arealen med 7 500 ha. Under 1975 minskade den med netto 10 900 ha. Antalet jordbruksföretag fortsatte att minska, dock i långsammare takt. Mellan 1968 och 1972 upphörde i genomsnitt 7 000 företag varje år medan den årliga minskningen de senaste åren har varit i genomsnitt 4 000 företag.

De stödåtgärder som på senare tid har fått en viss effekt innebär inte att jordbrukets strukturproblem är lösta. Koncentrationen och utslagningen fortsätter. Siffrorna visar att ca 4 000 jordbruksenheter läggs ner per år, och fakta klargör också att detta särskilt drabbar vissa delar av vårt land. Utmärkta jordbruksmarker läggs öde, buskar och skog återerövrar det som odlades upp med svett och möda. Det är ett enastående resursslöseri i en värld som svälter. Denna utveckling innebär också att regioner med en redan tidigare hårt pressad arbetsmarknad får ytterligare problem med sysselsättningen.

Norrbotten är ett exempel på detta. Antalet arbetstillfällen inom länets jord- och skogsbruk gick ner från 32 000 år 1950 till ca 9 000 år 1970. Det är en minskning med 23 000 arbetstillfällen. Nedgången svarade mot 25 % av länets arbetsmarknad. Utvecklingen i övriga Norrlands län har, med något undantag, varit likartad.

Som ett av alternativen för att bejda denna utveckling kom inriktningen på och stödåtgärderna för att bilda rationella enheter i den nordliga delen av landet, s. k. SR-jordbruk. Det innebär att lantbruksnämnderna hjälper dem som bedöms som lämpliga jordbrukare att få mera jord och rationalisera sitt jordbruk inom familjejordbrukets ramar.

Men de nuvarande bidragsformerna är inte tillräckliga. De ger 25 % till A- och B-fastigheter och 40 % till SR-jordbruk. Det s. k. B-stödet, som inrättades 1971, väckte åtskilliga förhoppningar, men det är maximerat till 80 000 kr., i särskilda fall upp till 120 000 kr. Dagens investeringskostnader för att åstadkomma modern och rationell jordbruksdrift är av sådan storleksordning att maximibeloppen sätter stopp för nödvändiga åtgärder.

SR-jordbruken, till vilka stöd utgår i huvudsak i form av lån, blir ofta omänskligt betungande. Räntor och amorteringar blir av den storleksordningen att många av ekonomiska skäl måste ge upp. Sociala förmåner i form av begränsad arbetstid, betald semester osv. finns inte med i bilden. Vill man på sikt behålla en nyrekrytering inom jordbruket måste sådana problem lösas.

Storjordbruket på slättlandet i södra och mellersta Sverige är i stort sett oåtkomligt för många som har utbildning, energi och intresse för jordbruket som yrke. För yngre jordbrukare som inte har ärvt gård och rörelsekapital är det i de flesta fall omöjligt att starta eget jordbruksföretag. Spekulationen i attraktiva delar i landet har drivit priserna långt utom räckhåll för intresserade utan egen förmögenhet.

Detta har också lett till att antalet arrendatorer blir allt större. I de främsta jordbrukslänen är situationen följande: I Södermanland brukas 50,7 % av åkerjorden av arrendatorer, i Östergötlnd 48,3, i Malmöhus län 41,0 och i Skaraborgs län 33,2 %.

Ägare till jorden är i många fall människor som inte har anknytning till jordbruket annat än genom själva ägandet. Det måste vara rimligt att genom lagstiftning tillförsäkra varje arrendator rätten att förvärva jordbruksfastigheten efter att ha brukat den i 20 år och att samhällsorganen ser till att spekulationspriser inte får råda samt att arrendatorerna får ekonomisk hjälp till förvärv.

Här gäller det alltså att se till att det inte blir orimliga priser som förhindrar att den förne arrendatorn blir ägare. I direktiven till den utredning som tillsattes 1974 för att syssla med dessa problem hette det: "De sakkunniga bör överväga att i lagen införa en bestämmelse som ger möjlighet att vid tillståndsprövningen beakta om det avtalade priset överstiger fastighetens beräknade avkastningsvärde vid användning för jordbruk eller skogsskötsel."

Det behövs alltså en prisreglering för att stoppa spekulationen på området och för att ge allvarligt syftande intressenter möjlighet att förvärva en jordbruksfastighet.

I vissa delar av vårt land ligger stora områden åkermark öde och håller på att växa igen. En del av problemet ligger i det förhållandet att fastigheter köps upp i spekulationssyfte, ofta med skogen som huvudintresse. På andra håll, främst i Norrland, finns ofta andra orsaker: Rekryteringen av nya jordbrukare har praktiskt taget uteblivit, och kvarvarande jordbrukare har tvingats lämna sina jordbruk, pensionerats eller avlidit. Följden är att jordbruks-

fastigheter i stor utsträckning kommit att ägas av dödsbon med en eller flera delägarna. Ofta används bostadsfastigheterna enbart som sommarställen, i andra fall används de inte alls. Ibland är dödsbodelägarna bosatta i andra delar av vårt land eller utomlands.

Detta betyder att jordförvärv ofta spärras trots att det finns folk som vill bruka jorden. Samhället bör via lantbruksnämnderna ges ovillkorlig rätt att inköpa all jordbruksmark som inte brukats på 10 år, med målsättningen att erbjuda den till intresserade som vill nyetablera sig eller komplettera ett redan befintligt jordbruk. Ett annat alternativ är att samhället aktivt går in för att stimulera till kooperativa driftsformer eller etablera helt samhällsägda jordbruk. Det skulle kunna innebära nytt liv för bygder som håller på att förtvina och att nödvändig sysselsättning skapades i sysselsättningssvaga områden.

Två saker är väsentliga när det gäller jordbrukets framtid. För det första måste arbete inom denna näring ge ett ordentligt ekonomiskt resultat, för det andra måste människorna inom jordbruket få möjlighet till de sociala förmåner som är naturliga för andra arbetande, exempelvis reglerad arbetstid och betald semester.

Dessa båda frågor hör samman och är bl. a. avgörande för om ungdomen skall engagera sig inom jordbruksnäringen. Den typ av jordbruk som samtliga jordbruksutredningar hittills pläderat för löser inga av de problem vi hittills angett.

Man kan inte propagera för stordriftens fördelar och samtidigt fortsätta med en politik som avskär stora delar av vårt land från att kunna tillgodogöra sig desamma. Man kan inte tala om den fria bonden samtidigt som denne bonde inte är fri vare sig vardag eller söndag. Man kan inte tala om att stimulera till ett ökande intresse för jordbruket om man inte sätter stopp för spekulation och på allvar hjälper de inkomstsvaga men verkligt jordbruksintresserade att arbeta inom modernäringen.

Förr eller senare kommer de nu idealiserade brukningsdelarna i form av familjejordbruk och SR-jordbruk att visa sig vara otidsenliga. Förutom ökat stöd till områden där något annat än små jordbruk inte är möjligt bör samhället på ett annat sätt än hittills söka främja samordningen av produktionen jordbrukarna emellan. Sådana finns redan när det gäller förädlings- och försäljningsledet. Det måste vara ett intresse såväl för samhället som för jordbrukarna att stordriftens fördelar i ökad omfattning också kan utnyttjas inom producentledet. Särskilda insatser av tidigare skisserat slag bör därför sättas in för att stimulera till kooperativa jordbruksformer, maskinstationer, när det gäller ekonomibyggnader, sambruk av jorden osv. Då kan man rädda jordbruket i bygder där det annars kommer att försvinna, och då skapas också ökad sysselsättning där sådan verkligen behövs. Ett främjande av kooperativt drivna eller alternativt samhällsägda jordbruk skulle vara ett konstruktivt bidrag till den nedläggnings- och avfolkningspolitik som på många håll varit förhärskande.

Med hänvisning till det ovan anförda föreslås

att riksdagen till regeringen hemställer om[1]

1. att former för vidgat stöd till småjordbruket i överensstämmelse med motionens riktlinjer utarbetas,
2. att förslag utarbetas i syfte att ge samhället rätt att förvärva åkermark som icke brukats under 10 år,
3. att en jordförvärvsfond skapas av tillräcklig omfattning för att tjäna detta syfte,
4. att riktlinjer för att främja kooperativa driftsformer eller skapandet av samhällsägda jordbruk utarbetas,
5. att en skärpt lagstiftning för att göra slut på spekulationen i skogs- och jordbruksfastigheter utarbetas.

Stockholm den 24 januari 1977

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

ALF LÖVENBORG (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)
i Malmö

C.-H. HERMANSSON (vpk)

KARIN NORDLANDER (vpk)

TORE CLAESON (vpk)

[1] (Se även motion 1976/77:975)